

НАТАЛІЯ БАЦАК (Київ)

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «ДЕНЬ УКРАЇНИ В ЄВРОПІ: ІННОВАЦІЇ, АКЦЕНТИ, РЕФЛЕКСІЇ»

Конференція, яка у червні 2018 р. об'єднала десятки українських учасників та зарубіжних колег із чотирьох південноєвропейських країн, стала продовженням традиції, започаткованої рік тому. Міжнародний науково-культурний проект «День України в Європі», основною метою якого є проведення заходів, спрямованих на представлення здобутків сучасної вітчизняної науки, стартував 2017 р. Завдяки взаємодії Міністерства закордонних справ України й Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин із науковими, освітніми інституціями нашої країни і світу подібні заходи (конференції, круглі столи, семінари), супроводжувані експозиціями архівних фото- та кінодокументів, що розкривають історію зародження національних державницьких і дипломатичних традицій 100 років тому, удалося реалізувати в Австрії, Словаччині, Угорщині, Грузії.

Цього року масштабний проект було здійснено в результаті співпраці Міністерства закордонних справ України, Інституту історії України НАНУ, Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин із науково-освітніми інституціями нашої країни і Європи, організаціями співвітчизників за кордоном. Саме це й визначило інноваційний формат конференції, що передбачав проведення цілої низки виїзних заходів у Молдові, Болгарії, Греції, Румунії. Головна мета реалізації проекту полягала у формуванні простору для діалогу всередині української та міжнародної історичної спільноти, в актуалізації теоретико-методологічних засад вивчення історії відносин України з народами південноєвропейського світу.

15 червня у будівлі Академії наук Молдови (Кишинів) відбулося відкриття першого виїзного заходу в рамках міжнародної конференції. Значення події підкреслило вітання надзвичайного й повноважного посла нашої країни у цій державі *І.Гнатишина*, котрий наголосив, що 100 років тому, як і сьогодні, українці відстоювали свободу й незалежність у боротьбі з російською агресією, а також охарактеризував стан та перспективи українсько-молдовських двосторонніх відносин.

Для молдовських науковців і представників української громади було організовано виставку архівних документів «Українська дипломатія 1917–1924 рр.: зародження національних традицій», присвячену 100-річчю вітчизняної

дипломатичної служби. Організатори заходу – голова Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин д-р іст. наук, проф. *І.Матяш* і заступник голови д-р іст. наук, проф., чл.-кор. НАН України *С.Віднянський* – детально представили експозицію та поінформували присутніх про значення й мету цього наукового проекту, підкреслили прагнення нагадати міжнародній спільноті про події, які 100 років тому передували появі України на міжнародній арені.

Далі перед українською громадою, дипломатами, молдовськими колегами й журналістами виступили представники української делегації, зокрема д-р іст. наук *Т.Рендюк*, канд. іст. наук, доц. *О.Павлишин*. Від Академії наук Молдови слово мав директор Інституту енциклопедичних досліджень, директор Центральної наукової бібліотеки ім. А.Лупана д-р політ. наук *К.Манолаке*.

Продовженням серії виїзних заходів стала проведена 18–19 червня Міжнародна наукова конференція з нагоди 100-річчя встановлення дипломатичних відносин між Українською Народною Республікою та Болгарським Царством, котра відбулася в рамках реалізації проекту «Болгарія й Україна в історії Європи». Офіційне відкриття проходило у Великому салоні Болгарської академії наук (Софія). Вітальне слово від цієї установи виголосив її президент акад. *Ю.Ревальський*. Він указав на глибокі зв'язки, що існують між двома країнами, зокрема між болгарськими та українськими вченими, а також висловив упевненість, що конференція підтвердить їх важливість.

Під час відкриття форуму між Інститутом історії України НАНУ та Інститутом історичних досліджень БАН було укладено договір про наукове співробітництво. Документ, підписаний директорами цих установ акад. В.Смолієм і д-ром Д.Вачковим, регулюватиме умови проведення культурних та освітніх заходів, науковий обмін фахівцями. Плануються двосторонні й міжнародні конференції, круглі столи, виставки, спільні видавничі проекти, а також створення комісії істориків Болгарії та України у складі співробітників академічних установ цих країн.

Привітавши учасників конференції з цією важливою подією, надзвичайний і повноважний посол України *М.Балтажи* відзначив той факт, що захід присвячено сторіччю дипломатичних відносин, адже в радянський час навіть згадка про представників України в Болгарії періоду Української революції була неможливою. Слова подяки організаторам за можливість обміну думками виголосив директор Інституту історичних досліджень БАН д-р *Д.Вачков*. Він підкреслив, що незважаючи на високу активність українсько-болгарських зв'язків, вони потребують нових історичних розвідок для подальшого їх зміцнення. Доповідач висловив упевненість, що робота конференції, як і знайомство з експозицією «Українська дипломатія 1917–1924 рр.: зародження національних традицій», стануть основою для продовження взаємодії та реалізації майбутніх проектів. Проф. *І.Матяш* зазначила, що важливим є розуміння українською й болгарською сторонами необхідності зустрічей, адже саме в дискусії, у живому спілкуванні та обміні думками народжуються нові ідеї, а співпраця стає реальною, а не лише зафіксованою на папері.

Робота пленарного засідання розпочалася з демонстрації унікальної документальної кінострічки, присвяченої підписанню Брестського мирного договору, копію котрої українським організаторам конференції надав завідувач відділу Національного музею історії України *О.Кучерук*. Присутній на заході нащадок одного з учасників подій від Четверного союзу *І.Стояновича-Аджелето* (1862–1947 рр.) – д-р іст. наук, міністр культури Болгарії в 2013–2014 рр. *П.Стоянович* подякував за несподівану можливість побачити в кінохроніках свого прадіда.

У ході пленарного засідання доповіді виголосили чл.-кор. НАН України проф. *С.Віднянський*, д-р *Д.Вачков*, проф. *І.Матяш*, д-р *П.Стоянович*, д-р *Б.Нягулов*, *В.Милачков*. Зокрема проф. *С.Віднянський* представив сучасне наукове бачення українсько-болгарських відносин від найдавніших часів до сьогодення, наголосивши на розбіжностях між національною історичною парадигмою та пропагандистськими міфами й догматичними твердженнями, що їх останні десятиліття агресивно накидає історичній спільноті російська ідеологічна машина. Важливе значення Брестського договору у зовнішній політиці болгарського уряду 1918 р. та дипломатичні стратегії його представників у переговорному процесі детально висвітлив д-р *П.Стоянович*.

Доповідь проф. *І.Матяш* було присвячено ролі перших дипломатичних установ України 1918 р. в налагодженні міждержавних українсько-болгарських відносин, розкриттю значення Брестського договору для України як підґрунтя для виходу нашої держави на міжнародну арену, її фактичної легітимації. Доповідачка акцентувала, що подальші проблеми з ратифікацією документа не торкнулися двосторонніх відносин Болгарії та України, у чому була заслуга двох визначних дипломатів – *О.Шульгина* та *І.Шишманова*.

Б.Нягулов наголосив на зацікавленості Болгарської держави в появі незалежної України, оскільки в контексті брестських переговорів це давало можливість порушити питання Добруджі й деяких інших територій. Молода українська дипломатія надзвичайно швидко знайшла спільну мову з болгарською, котра стала своєрідним посередником між сторонами переговорного процесу. На переконання одного з його учасників, повноважного міністра генерала *П.Ганчева*, мир з Україною був для Болгарії набагато важливішим, аніж мир із більшовицькою Росією.

Болгарський дослідник *В.Милачков* у своєму виступі проаналізував повідомлення засобів масової інформації Болгарії першої чверті ХХ ст. про підготовку й підписання Брестського миру та, зокрема, «українське питання». Високий рівень зацікавленості болгар також спостерігався стосовно приходу до влади *П.Скоропадського*, взаємин України з Росією, втручання Румунії щодо Бессарабії, земельного питання, становища болгарської національної меншини в Україні тощо. Доповідач зауважив, що важливою темою, яка висвітлювалася у пресі, був прийом болгарського посла *І.Шишманова* в Києві та українського посла *О.Шульгина* – у Софії. Приймаючи від останнього вірчі грамоти, очільник Болгарської держави висловив глибоку вдячність українським військовикам, полеглим за свободу балканської країни, та відзначив плідну діяльність українців у Софії.

Упродовж 18–19 червня робота конференції відбувалася у трьох сесіях у Великому салоні Болгарської академії наук та у залі засідань Центрального військового клубу. Було представлено понад 50 досліджень з історії болгарсько-українських відносин від середньовіччя до сучасності в контексті європейської історії. Зокрема українсько-болгарські зв'язки неодноразово висвітлювалися в різних аспектах історичної персоналістики в доповідях *Т.Рендока*, *М.Станчева*, *Н.Бацак*, *А.Якимової*, *Т.Готовської-Шени*, *П.Божина* та ін.

Різноманітні виміри історії болгарських колоній в Україні й української еміграції на Балканах було представлено в дослідженнях *А.Атаманенко*, *В.Власенка*, *Ю.Грищенко*, *С.Каменевої*. Гостру дискусію викликала запропонована в доповіді *В.Власенка* концепція української політичної еміграції в Болгарії в міжвоєнний

період. Роль етнічних громад українців у сучасному міжкультурному діалозі України та Болгарії розглянула проф. *А.Атаманенко*.

Велику зацікавленість аудиторія виявила до проблем історії болгарських колоній в Україні, зокрема до доповіді канд. іст. наук *Ю.Грищенко* (за відсутності авторки зачитаної *Є.Сарнацькою*). Також на сесії було представлено видану в Інституті історії України НАНУ 2018 р. монографію цієї дослідниці «Болгари в Україні 1920-х – 1930-х рр.: між національними проектами влади й реаліями життя».

Джерелознавчі аспекти цієї ж теми на матеріалах унікальних документів, що зберігаються в Державному архіві Київської області, представила його директорка *С.Каменева*. Доповідь супроводжувалася електронною презентацією, котра продемонструвала зацікавленим учасникам конференції важливі документальні джерела з історії київської колонії болгар та висвітлила маловідомі факти стосовно долі болгарських підданих на території УСРР у 1920-х рр.

Сучасні пріоритети й ряд ключових проблем українсько-болгарських міжнародних відносин постали у виступі проф. *О.Машевського*. Поглиблений аналіз зовнішньої політики нашої держави представив у своїй доповіді проф. *Г.Перепелиця*.

По завершенню роботи сесій члени української делегації у супроводі голови української культурної фундації в Болгарії «Мати-Україна» *А.Якимової* відвідали будинок, де в 1918–1920 рр. розташовувалося посольство УНР (на його фасаді нещодавно встановлено пам'ятну дошку). На завершення перебування в Болгарії українські науковці вшанували пам'ять історика і громадського діяча *М.Драгоманова*.

20–21 червня виїзні наукові заходи відбулися в м. Салоніки (Греція). У перший день у Салонікському університеті ім. Аристотеля українська делегація взяла участь в організованій спільно з юридичним факультетом міжнародній публічній дискусії «Інтеграція енергетичних ринків в Європі. Події в Україні». На відкритті заходу виступив генеральний консул України у Салоніках *О.Воронін*. Дипломат висловив сподівання, що наукова дискусія допоможе краще зрозуміти позиції України та Греції, ставши міцною основою для подальшої взаємодії. Із вітальними словами від організаторів виступили *І.Матяш*, заступник декана юридичного факультету Салонікського університету *І.Стефанідіс* та голова групи дослідження питань енергетики юридичного факультету проф. *П.Главініс*.

У публічній дискусії взяли участь фахівці з України та Греції. Із доповідями виступили професори *Н.Татаренко*, *Г.Перепелиця*, *О.Машевський*. Було обговорено сучасний стан енергетичної сфери й перспективи розвитку подій на ринку України та її сусідів, визначення важливої ролі, яку наша країна відіграє в безпеці Європи, особливо у справі енергопостачання ЄС.

21 червня учасники проекту «День України в Європі» продовжили роботу в Міжнародному грецькому університеті (Салоніки). Програма передбачала проведення круглого столу «Україна та Греція: століття взаємин», презентацію документальної виставки «Українська дипломатія 1917–1924 рр.: зародження національних традицій». *С.Віднянський* окреслив роль співробітників Інституту історії України НАНУ в розвитку сучасної елліністики в Україні. *Н.Бацак* звернулася до проблем, пов'язаних з історією грецьких громад у містах півдня України, зокрема вивчення досвіду етнічної та професійної самоорганізації й самоуправління на початку ХХ ст. *А.Атаманенко* проаналізувала чинник діяльності етнічних об'єднань

українців у сучасному українсько-грецькому міждержавному діалозі. На взаєминах територіальних громад поріднених міст Греції та України, зокрема в Одеській області, та інших формах взаємодії в руслі культурної дипломатії детально зупинився у своїй доповіді *В.Левчук*.

25 червня проект «День України в Європі» продовжив роботу в м. Бухарест (Румунія). Програма візиту до Бухарестського університету передбачала відкриття виставки та проведення круглого столу на тему «Україна – Румунія: історія й сучасність». Наукова дискусія окреслила історичний образ взаємин, який дві держави мали впродовж століть із моменту встановлення перших дипломатичних відносин, також висунула ідеї співробітництва між Україною та Румунією в найближчому майбутньому.

Відкриваючи діалог, почесний гість на заході надзвичайний і повноважний посол України в Румунії *О.Баньков* привітав учасників зі сторіччям установа дипломатичних відносин між країнами. Проректор Бухарестського університету д-р *С.Кострес* заявив про велику честь приймати круглий стіл «Україна – Румунія: історія й сучасність», особливо якщо взяти до уваги ювілейну дату, яка припала на рік його проведення. Проф. *І.Матяш* зазначила, що обговорення дипломатичних відносин між Україною й Румунією відбувається у вельми слушний час. Провівши паралелі між подіями в історії обох країн, доповідачка закликала аудиторію згадати важливі моменти встановлення українсько-румунських дипломатичних відносин за допомогою кадрів кінохроніки.

Захід продовжила виставка, присвячена українській дипломатичній службі 1917–1924 рр. Румунські фахівці з великою зацікавленістю оглянули експозицію, яка презентувала документи з фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г.Пшеничного, інших вітчизняних і закордонних архівів, колекцій.

Продовженням цієї теми стали виступи д-ра іст. наук *Т.Рендюка*, д-ра політ. наук, представника Бухарестського університету *Т.Тома*, котрі звернулися до діяльності українських військових комісарів і дипломатів у Румунії періоду 1918–1923 рр., процесів національного самовизначення на Буковині в 1918 р. Також учасники круглого столу обговорили низку актуальних питань з історії румунсько-українських відносин, зокрема взаємини Західноукраїнської Народної Республіки з Румунією, діяльність Українського допомогового комітету у цій країні, двосторонні відносини в посткомуністичний період. Зацікавлену реакцію, а подеколи гострі суперечки викликали виступи *С.Віднянського*, *Р.Карп*, *О.Машевського*, *М.Діаконеску* та ін. Зокрема відбулася дискусія щодо історії включення Північної Буковини до складу Румунії в 1918 р., з актуальних питань забезпечення прав і свобод національних меншин в обох державах. Наприкінці зустрічі було зроблено висновки стосовно нинішнього стану та перспектив відносин між Україною й Румунією.

Таким чином, заходи, що відбулися в рамках «Дня України в Європі», стали реальною платформою для плідного діалогу. У них узяли участь понад 60 осіб, було виголошено близько 100 доповідей і виступів. Майже половина учасників проекту (25 осіб) представляли Інститут історії України НАНУ, виші, архівні установи нашої країни, а також Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин. 42 зарубіжних учасника представляли наукові й навчальні заклади Молдови,

Болгарії, Греції, Румунії. На пленарних засіданнях сумарно були присутні понад 350, а на кожному із секційних засідань і круглих столів – від 20 до 45 осіб. В усіх заходах активну участь узяли науковці-початківці, котрі здобули цінний досвід апробації своїх ідей на міжнародному рівні. За підсумками конференції планується видання збірника статей.

Найбільшим досягненням проекту стала можливість упродовж відносно короткого, але насиченого науковими подіями часу особисто зустрітися вченим-історикам різних країн. Кожен учасник розумів, що впродовж 15–25 червня 2018 р. він не лише представляв результати власних досліджень політичних, дипломатичних, економічних або культурних зв'язків, але й сам ставав частиною історії міжнародних відносин нашої держави. Сучасні інтеграційні процеси дедалі глибше зачіпають наукову та освітню сфери. Розбудова міжнародного простору науки й освіти – об'єктивна вимога часу. Проведення подібних заходів за участю істориків, викладачів вишів – один із ключових напрямів процесу інтеграції української науки до загальноєвропейського наукового обширу.